

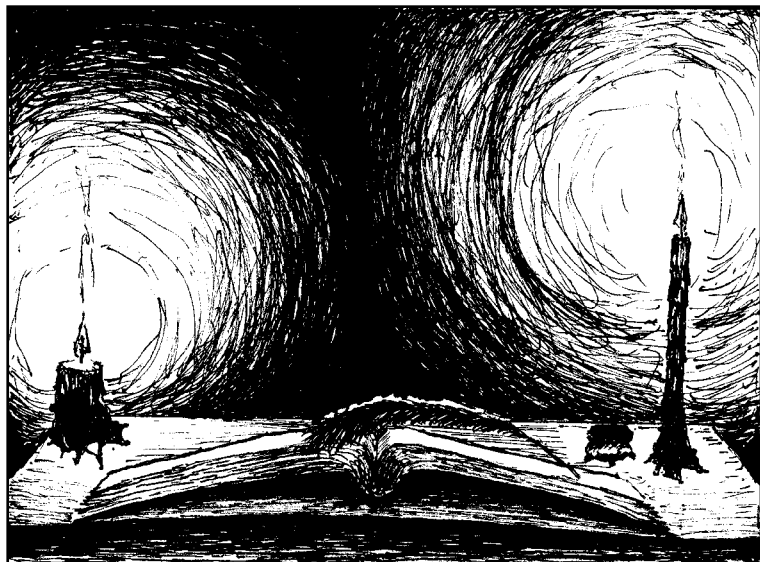
JOSEF LOWAG
SLEZSKÉ
LIDOVÉ A HORNICKÉ
POVĚSTI Z JESENÍKŮ

© Nakladatelství Pavel Ševčík - VEDUTA
© Ilustrace Karolína Dohnalová
© Překlad Mgr. Helga Šedková

ISBN 978-80-86438-33-7

JOSEF LOWAG

SLEZSKÉ
LIDOVÉ A HORNICKÉ
POVĚSTI Z JESENÍKŮ

NAKLADATELSTVÍ

 veduta

ŠTÍTY

Úvod

Kniha, kterou otvíráte je volným překladem upravených pověstí z knihy Josefa Lowaga: „Schlesische Volks – und Bergmannssagen“, vydané v roce 1903.

Při sbírání podkladů k pověstem čerpal autor ve svém rodném kraji, a to z okolí Rejvízu, Zlatých Hor, Vrbna až po Bruntál.

Pověsti J. Lowaga vynikají svým vytříbeným slohem, barvitým popisem krajiny a zachycují atmosféru časů dávno minulých. Autor nás také zavede do pohádkové říše koboltů a trpaslíků, kteří opouští o půlnoční hodině svou ztrnulou podzemní říši a snaží se ovlivňovat život pozemských bytostí.

Při překladu vlastních jmen jsem se přikláběla spíše k zachování původního znění přizpůsobenému českému skloňovacímu systému, pokud se nejednalo o počestěnou podobu všeobecně známé osobnosti. Co se týče jmen zeměpisných, bylo nejlepším řešením je používat v té podobě, jaká byla běžná u místních česky hovořících obyvatel – pokud ovšem už český název existoval.

Nakonec bych chtěla poděkovat panu PhDr. Tomáši Niesnerovi z Muzea v Bruntále, za pomoc v mé překladatelské práci a panu Pavlu Rapašákovi z Klubu „Za Starý Bruntál,“ za organizační pomoc při vydání této knihy. Dále patří můj dík za pomoc a radu mé rodině a přátelům.

Překladatelka

Jezerní pastýř

Jak tiše a osaměle leží údolí Černé Opavy, které je obklopeno tmavými zalesněnými horami, pitoreskními skupinami skal a opředeno mnoha pověstmi. Stříbřitě čistá řeka spěchá bez odpočinku přes balvany a propasti, tiše bublajíc mezi kořeny a stromy, jakoby chtěla vyprávět o nymfách, které se v ní o jasných měsíčních nocích koupají, o malých škaredých gnómech a mužíčcích, kteří ve svých skalních palácích hlídají nasbírané poklady.

Když stříbrné paprsky měsíce v úplňku prosvítí vršky tmavého lesa a dvojce smrti – spánek ukolébá v tiché půlnoční hodině ve svém náručí děti Země, ozve se ve skalách vysoko nahoře u pramene Opavy do morku kosti znějící volání – „Hol-la – ho!“

Je to Gill, jezerní pastýř, který byl kvůli svým zlým činům proklet Nejvyšším soudcem, aby putoval po pusté krajině mechových močálů do dne Posledního soudu.

Před mnoha sty lety se v místech Starého Rejvízu nacházelo velké krásné město zvané Hunohrad. Řeka, která pramenila v blízkých kopcích, měla ve svém písku velké množství zlata a drahých kamenů. Obyvatelé byli bohatí, milovali zahálku, ctili zlatého bůžka, který byl umístěn na náměstí, neřestně oslavovali a páchali ukrutnosti.

Tu přišel jednoho dne zbožný misionář, který chtěl obyvatelům hlásat světlo evangelia a spásu v křesťanství. Místo aby obyvatelé města vyslechli učení o pravém Bohu, zajali misionáře, přivázali ho na hřbet osla a dopravili ho před modlu. Zde byl hlasatel křesťanství svržen na zem a davem až k smrti umučen.

Potom divoká horda mučitelů vyvekla krvácející tělo ven před městskou bránu, kde ho nepohřbené nechala ležet.

Následujícího dne vyháněl městský pastýř Gill dobytek obyvatelů města na pastvu. Během cesty zpozoroval, že mu nepřidali k chlebu, který měl ve své brašně, kousek másla. Zuřivý od zlosti hodil malý hrbatý rusovlasý lilipután chléb na zem a udeřil ho bičem. Tu si všiml před ním ležící mrtvoly člověka, který byl den před tím umučen. Gill byl také jedním z nejdivočejších mučitelů a pomáhal ho zabít, přesto neznala jeho zlomyslnost hranic. Jako zuřící bestie se vrhl na mrtvé tělo a bičoval ho jako šílený. Při každém úderu ten netvor křičel: „Vstaň přece a ukaž mi tu moc, kterou ti dal ten tvůj Bůh!“

Konečně byla míra zla dovršena – pomalu se zdvihla mrtvá postava, strnule skleněné oči byly namířeny k nebi, krvavé ruce napřáhla směrem k městu, ve jménu zvěstovatele Božího soudu.

Tu se zatmělo slunce, nastala tma jako o půlnoci, ostré blesky křížovaly oblohu. Vichřice lámala tisícileté stromy, země se chvěla pod strašným hromem a uvolněné balvany se koulely přes kopcovité svahy do hlubin, vše strhající a drtíce.

Teď se rozevřela se strašným hlomezem nebeská stavidla a hlína a masy vody pohltily město s neřestnými obyvateli. Potom se mraky rozestoupily a modré nebe pozdravilo zem. Slunce opět svítilo, ale Hunské město zmizelo z povrchu země. Na jeho místě se šířilo širé jezero, ve kterém se odráželo slunce. Vody jezera byly černé jako neřest těch, kteří leželi mrtvi v hrozných hloubce.

Pastýř Gill byl ale proklet a jeho duch musí putovat po pustých slatinách až do soudného dne. Ale už to není zlý duch, nýbrž dobrý, který činí často dobré skutky.

Ukazuje se osamělému poutníkovi jako malý hrbatý trpaslík s dlouhým rudým vousem a vlasy. Na hlavě má klobouk s širo-

kou obrubou, na těle šedý kabátek a červené kalhoty, v ruce má bič a na boku pastýřskou brašnu.

Často slyší lidé jeho volání. Za tichých nocí zní v lesích jeho strašidelné „Holla - hoo!“. Ale běda těm, kteří by se opovážili toto volání napodobit. Těžce by pykali.

Jezerní pastýř znamená pro Jeseníky to, co Krakonoš pro Krkonoše.

Zlatá žába

Před dávnými časy žil v prastaré hornické vesnici v Horním Údolí horník Martin Langer se svou početnou rodinou. Protože byl zaměstnán na rýžovišti zlata, tak ho zkrátka nazývali rýžovač Martin.

Rýžovač Martin měl pět dětí a v den, kdy naše vyprávění začíná, se k nim přidalo šesté.

Příštího rána, když se začalo rozednívat, vypravil se Martin do města Frývaldova, aby svého majetného kmotra, který tam bydlel, poprosil o kmotrovství pro své šesté dítě – čilého chlapce.

Když přišel do města, přednesl Martin kmotrovi svou prosbu. Ten však udělal kyselý obličej a řekl: „Můj milý Martine, byl jsem kmotrem všech tvých pěti dětí, ale u šestého už mi není možné tvé prosbě vyhovět, protože musím vyřídit důležité neodkladné obchody, a tak si musíš najít pro tentokrát jiného kmotra.“

Martin se pokoušel obměkčit svého kmotra, ale marně. Ponížen, se smutkem a hořkostí v srdci odtud odcházel a přemýšlel, na koho by se mohl v této záležitosti obrátit.

Už se stmívalo, když se Martin blížil k nízkým dřevěným vesnickým domkům. Zrychlil své kroky, aby byl co nejdříve

doma, protože na dalekém horizontu se křižovaly ostré blesky a tlumené hřmění oznamovalo blížící se bouřku.

Na kraji lesa, který se rozkládal mezi Rejvízem a Horním Údolím, kudy musel Martin projít, aby se dostal do své domovské obce, seděla u cesty na balvanu zvláštní postava: malý hrbatý mužiček s červeným vousem a vlasem. Klobouk měl vtisknutý hluboko do čela, že široká obruba zastíňovala jeho tvář. Hrubý lněný kabátec a červené kalhoty tvořily trpaslíkovo oblečení. Po boku mu visela pastevecká brašna a vedle něho na zemi ležel bič.

„Kampak jdete?“ oslovil Martina hrbáč. Martin se snažil trpaslíka co nejrychleji minout a odvětil pouze: „Do Horního Údolí.“ „Ha, ha,“ zabručel hrbáč, „do Horního Údolí – nevidíte, že se už blíží noc a začíná bouřka, a že často v těchto lesích číhají lupiči! Jestli souhlasíte, tak vás mohu kus cesty doprovodit,“ řekl hrbáč, při čemž se zvedl ze svého místa a do ruky vzal bič.

Martinovi se orosilo čelo, když byl nucen přijmout tento doprovod, protože věděl, že jeho průvodce není nikdo jiný než Gill, jezerní pastýř. Tento kráčel tiše několik kroků po boku Martina a potom se zeptal: „Proč jste dnes šel tímto lesem?“ Martin vyprávěl, co se mu dnes přihodilo a jak hanebně ho kmotr odmítl. „To se dá spravit,“ zabručel Gill, „když to přijmete, tak se stanu kmotrem já!“. Martin si netroufal odmítnout jeho nabídku a souhlasil.

Mezitím vypukla bouře velkou silou. Následoval blesk za bleskem a hrom za hromem, vichřice trásla stoletými jedlemi, až sténaly, a velké kapky deště padaly k zemi. Noc byla černá jako havran, jen občas temnotu prosvětlyly blesky. Martin bičován strachem a hrůzou šel vrávorajícím krokem za svým tajuplným druhem.

„Není nutné, abychom kráčeli v temnotě,“ řekl jezerní pastýř a otevřel svou brašnu. Tu se před Martinem rozsvětlo a před

oběma poutníky vesele poskakovala po kamenité cestě barevná bludička. „Tak se nám půjde lépe,“ zašklebil se Gill, zatímco opět svou brašnu zavřel. Stále ještě zuřil nečas, když Martin se svým průvodcem došli do jeho domku. Paní Gertruda, Martinova manželka, se už strachovala o svého muže, když se blížil večer s bouřkou a on se stále nevracel. Radostně vykřikla, když se toužebně očekávaný manžel objevil ve dveřích a vstoupil do světnice, ale zároveň pocítila panickou hrůzu, když vstoupil průvodce jejího muže.

„Zde, milá Gertrudo,“ koktal Martin, „ti přivádím jiného kmotra pro našeho chlapečka, jelikož ten první kmotrovství odmítl.“ Gill se mile zašklebil, prohlédl si chlapečka a sedl si na lavici ke kamnům. Ale paní Gertruda sepjala ruce a prosila nebe o ochranu a pomoc.

Nadcházejícího dne se nehovořilo v Horním Údolí a ve Zlatých Horách o ničem jiném, než o podivném kmotrovi u rýžovače Martina. Sám pan farář se nemohl ubránit tajné hrůze během křtu chlapečka, když se podíval na malého hrbatého mužíčka, který na něho přátelsky hleděl svýma zeleně svítícíma malýma očima. Hrbáč se ale neprohřešil během svatého obřadu a pevnými tahy se podepsal do křestního listu jménem „Gill“.

Když se všichni vrátili ze křtu, požádal kmotr o bílý šáteček, vyňal něco ze své brašny a zabalil to do něho. Potom podal Martinovi a Gertrudě ruku na rozloučenou a vykročil ven směrem k blízkému lesu. „Bůh buď nám a našemu dítěti milostiv,“ vykřikla paní Gertruda, „neboť našim kmotrem nebyl nikdo jiný než jezerní pastýř!“ Přes svůj strach nemohla paní Gertruda svou zvědavost dále zkrotit a Martin musel bílý uzlíček, který tam kmotr nechal, rozbalit. Ozvalo se sotva slyšitelné „kvak, kvak“, když se Martin dotkl uzlíčku. „Hu, žába,“ vykřikl, když odstranil uzlík a zvíře opět zakvákalo. „Vyhod ven to šeredné zvíře,“ řekla paní Gertruda.

„Ale prohlédni si nejdříve tu žábu, je to přece nádherné zvíře, neboť se třpytí zlatem a je posázeno drahokamy a perlami.“ Martin vyhledal skleněnou nádobu, dal do ní trochu písku a vody a připravil žábě příbytek.

Příští ráno, když se Martin podíval na skleněnou nádobu, zpozoroval na dně zářící předmět, žába vystrčila spokojeně svou hlavu z vody a opět zakvákala.

Martin vylovil zářící předmět z vody, a kdo popíše jeho údiv – před ním ležel dukát z ryzího zlata. Tak to šlo den ze dne, Martin mohl vzít každý den z nádoby jeden zlaťák, a tak se stal za několik málo roků bohatým a váženým mužem.

Také malý Jan, kterému byl jezerní pastýř kmotrem, byl zdravý na těle i na duchu. Když se vyučil, pověřil ho biskup ve Vratislavi řízením výnosných zlatých dolů v Horním Údolí.

Jezerní pastýř jakoby se do země propadl, neboť od onoho času ho nikdo neviděl. Rodina rýžovače Martina však na něho vzpomínala vždy s vděčností. Také žába žila jako vzácný rodinný klenot ve své sklenici.

Starý štajgr Frank měl dceru, která byla považována za nejkrásnější a nejpočetnější děvče v širokém okolí. Nebylo tajemstvím, že syn rýžovače Martina si vyhlédl spanilou Annu jako svou nevěstu – i zasnoubení se už konalo.

Když jednoho dne v nadcházející večerní hodině byl Jan při svitu hornického kahanu ještě v dole zaměstnán, zjevila se mu nečekaně malá hrbatá postava jezerního pastýře, který mu řekl: „Rychle opušť šachtu, vsedni na vraníka, který stojí venku, a pronásleduj lupiče z Koberštejnu, kteří ti unášejí tvou nevěstu na zbojnický hrad.“

Jan učinil, co mu jezerní pastýř přikázal. Vsedl na vraníka a uháněl za lupiči, až jiskry za kopyty koně létaly. V údolí Černé Opavy pak lupiče dostihl. Náhle projely vzduchem ostré blesky a průvodci loupežného rytíře padli mrtvi ze svých ořů. Loupežný rytíř strachem ochrnul, načež mu Jan vyrval svou nevěstu.

Nyní se objevila vysoko ve vzduchu na koni strašná obluda, byl to jezerní pastýř – rudé, žluté a zelené ohnivé blesky mu vycházely z očí. Gill se rozmáchl svým bičem, který se proměnil v zeleného vodního hada a ten se loupežnému rytíři otočil kolem krku. Gill ho přitáhl k sobě a bleskově ho stáhl do močálů.

Jan a Anna se stali šťastným párem a blahořečili svému ochránci, jezernímu pastýři. Když Jan zemřel jako letitý stařec, zůstala také žába ležet ve své sklenici mrtva.

V zámku duchů

Ve starém hornickém městě Zlaté Hory, které se v minulých stoletích nazývalo Edelstadt, žila před více než sto lety vdova po chudém učiteli. Neustále bojovala se starostmi a bídou, protože předčasně zemřelý manžel jí nezanechal nic než syna, jehož příjemný vzhled a dětsky dobré srdce bylo matce útěchou v těžkých časech. Syn Fridolín měl teprve 14 let, ale byl už silný chlapec. Vstoupil do služby k biskupskému vrchnímu fořtovi jako pasáček, kde hlídal hovězí stáda v blízkých lesích. Těch málo vydělaných grošů přinesl vždy své matce, aby ji podpořil.

Stalo se to jednoho letního parného dne, kdy ani větříček nepohnul listím mohutných buků. V jejich stínech našel Fridolín se svým stádem ochranu před sálajícími paprsky slunce. Dobytek se uložil do měkkého mechu a také Fridolín si opřel hlavu o kmen stromu a ponořil se do sladké dřímoty.

Náhle zazněly z lesa kouzelné tóny flétny. Fridolín se probudil, třel si oči, aby se přesvědčil, že nádherná melodie, kterou slyší, není sen, nýbrž skutečnost. Nedaleko na pařezu seděl hráč, malý trpaslík s červenými vousy a vlasy, s kloboukem se